

Research paper
4(4), Winter 2025

The Study of Ezafe Construction in Persian Based on Halliday's Systemic Functional Grammar

Faeghe Ebrahim Poornik¹ Alieh Kord-e Zafaranlu Kamboziya²
Mohammad Dabirmoghadam³ Arsalan Golfam⁴

¹ Ph.D. Student in Linguistics, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
E-mail: faeqepoornik23@gmail.com

² Associate Professor in Linguistics, faculty of humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran
E-mail: akord@modares.ac.ir

³ Professor in Linguistics, Allame Tabatabai University, Tehran, Iran.
E-mail: mdabirmoghaddam@gmail.com

⁴ Associate Professor in Linguistics, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
E-mail: golfamar@modares.ac.ir

Article Info

Article type:

Research article

Article history:

Received: 18 August 2024

Accepted: 19 Dec.2024

Keywords:

Ezafe Construction,
relational clause,
head and dependent,
Functionalism,
grammatical metaphor

ABSTRACT

In present research, the Ezafe construction in Farsi is investigated based on Halliday's viewpoint on systemic functional grammar. In this article, it is indicated that the semantic relation of the head and dependent is diverse and the semantic categorization is not necessarily in parallel with traditional classifications. Also, the Ezafe construction in Farsi is introduced as the degraded form of a clause which is usually a relational one. In relational clauses, the participants and their relation matter. In present article, the semantic relations of head and dependent are grouped as: possession, assignment, access, part, type, substance, purpose, quality, circumstance, identity and process. The last type of this construction is also down ranked form of the clause, but the process involved in this type is non-relational and can be material, behavioral, mental etc. It is also debated that; this last type of clause is downranked to Ezafe construction by grammatical metaphor.

Cite this article: Dehghan, M., Badakhshan, E. (2025). "The Study of Ezafe Construction in Persian Based on Halliday's Systemic Functional Grammar". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, 4(4), 51-82.

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2024.141702.1135](https://doi.org/10.22034/jls.2024.141702.1135)

*Corresponding Author: akord@modares.ac.ir

Introduction

In present research, the combination of (head + e + dependent) known as Ezafe Construction in Persian is investigated. The clitic (e) is attached to head to show dependency. The aim of this article is to study this construction based on Halliday's Systemic Functional Grammar. This approach helps us to show how the Ezafe construction in Farsi is evolved. The advantage of this viewpoint is that we can set a uniform origin for all types of »Ezāfe« in Persian. Also, by employing this framework on the data, the types of semantic relations between the head and dependent in Ezafe Construction are classified and introduced.

A brief note of previous works

researches in this field can be divided into two general categories: The first group of studies consider the Ezafe construction as a head - dependent structure, and the second group examines (e) clitic as an element that plays a key role in the formation of the Ezafe construction.

Palmer (1970) uses Case Grammar Theory to divide Ezafe Construction in to a possessive and non-possessive group. He believes the descriptive Ezafe comes from a relative clause with the predicates {being} or {having}. Lazar (2005) presents the semantic relationship between the head and dependent in this construction as: ownership, origin, purpose, partial and spatial relationships. Mostafavi (2012) examines possessive predicative structure in contemporary Persian with a functional- typological framework. Amuzade (2012) examines this construction with a cognitive view. He states that the basic structure of Ezafe has come from the genitive case in old Persian. Tabatabai (2013) places Ezafe construction in two main groups: 1. nominal propositional and non- propositional 2. descriptive propositional and non-propositional. Razavian (2017) employs Construction Grammar to analyze the possessive type of Ezafe. He classifies possessive Ezafe as: ownership, appropriation, addition.

Theoretical framework

Dabirmoqadam introduces Functional linguistics as one of the four dominant approaches in contemporary linguistics (2018: 1). Functionalism states that, the basic role of language is to communicate. Halliday believes the formal system of language is dependent on its communicational and practical role. {text/discourse} is the unit of study in Systemic Functional Grammar and the {Clause} is announced as the most important unit in the formation of text/discourse in this approach. Halliday presents three main metafunctions in his approach: Textual, interpersonal and experiential. In experiential metafunction, a clause expresses the flow of events, experiences and participants involved in these experiences. Since experiences and events appear in the form of actions and processes, Halliday introduces six different types of processes in experiential metafunction. These processes are called: material, behavioral, mental, relational, existential, verbal. The material process deals with physical actions. Halliday considers this process to be one of the three main processes (Holiday and Mathiesen, 2013: 124). Behavioral process implies actions that show some kind of mental and psychological reaction. Crying and laughing are behavioral processes. The mental process arises from the origin of

perception, thought and understanding: imagining, dreaming, understanding, etc. are considered as mental process. Also, Verbs such as: saying, reading, asking, etc., are examples of verbal process. The relational process is explained based on the relationship between phenomena. (Eggins, 2007: 140) and the existential process is about being and existing (Ibid.: 211).

In Halliday's Systemic Functional Grammar, Clause is considered the main unit of language. A clause can be free or dependent. Dependent clauses are usually attached to an independent clause. Halliday points out that, dependent clauses can be omitted. Also, dependent clauses can be downgraded to appear in the structure of the nominal or adverbial group. downgraded dependent clauses can be finite or non-finite.

Method

This study, using a descriptive-analytical approach within Halliday's Systemic Functional Grammar framework, was conducted with data extracted from a 30,000-sentence Persian corpus obtained from the Peykaregan database. This study examines the variety of semantic relations between the head and the dependent in Persian data. Part of the data was taken from the corpus, and part was gathered from examples in related studies. A total of 200 »Ezāfe« constructions were collected. This paper describes and analyzes the formation of »Ezāfe« constructions and the types of semantic relations between the head and dependent based on Halliday's approach

The "Ezāfe" construction in Persian often represents a downgraded relational clause, commonly signifying the concepts of »having« and »being«. In Halliday's terms, the relational clause usually contains a copular verb, with two participants functioning as core elements that form a relationship. A key point about relational clauses is that, in these clauses, "being" does not mean "existing", as it involves "being" as an element that establishes a relationship between two components. To make Ezāfe construction, these clauses downgrade, which means, the main participants remain, while the process (verb) is eliminated.

One common semantic relation in this structure is the possessive »ezāfe«, where one of the components (X or Y) is the possessor, and the other one is the possessed. So, possessive »ezāfe« is considered a downgraded form of a possessive clause. However, the concept of ownership can be more complex and cover multiple aspects. In »Ali's bag«, Ali owns the bag, but in "Animal's farm", the farm does not belong to animals, in other words, the farm legally belongs to someone and this place is allocated to animals by the owner. So, in the second example, a weaker degree of ownership is seen. So, the type of semantic relation between head and dependent can be considered as »allocation«. Other semantic relations of the head and dependent can be part-whole relationship (e.g., fingers of the hand), feature relationship (e.g., leather shoes), or situational including location and time (e.g., Tehran market or Yalda night ceremony).

As mentioned earlier, most Ezāfe constructions in Persian are extracted from a relational clause, but some of them can come from a non-relational clause. In this type of Ezāfe, the original clause might include material, mental, verbal, behavioral and other type of processes introduced by Halliday, but

there is no copular verb. As an example, »shekaste time melli« (national team's defeat) is extracted from a non-relational clause. In this type of Ezafe, the non-relational process (verb) is not eliminated but is turned to a noun through nominalization process. Halliday represent this procedure as a type of grammatical metaphor.

Another type of Ezafe is very frequent in Persian literature, but it is also used in standard Persian. traditional grammarians separated this type based on it's structural features into two groups: simile and metaphor. With a functional viewpoint, both types have something in common: the head and dependent share one or more common attribute. Also, in second type a conceptual transition occurs.

Conclusion

In present article it was shown that Halliday's view about clause degradation can be generalized in Persian and this downgrading often appears in the form of Ezafe construction in Persian. Also, in this research various »Ezāfe« constructions in Persian were classified by analyzing the semantic relationships between the head and dependent. This study represents that most »Ezāfe« constructions in Persian are downgraded form of a relational clause.

Here are examples of various semantic relationships between the head (X) and the dependent (Y):

- The grandmother's house (X: house, Y: grandmother) – ownership.
- The farm belongs to the animals (X: farm, Y: animals) – allocation.
- The SUV is a type of car (X: car, Y: SUV) – category/type.
- The fingers are part of the hand (X: fingers, Y: hand) – part-whole.
- Drinking water (X: water, Y: drinking) – purpose.
- Leather shoes (X: shoes, Y: leather) – material composition.
- A thrilling journey (X: journey, Y: thrilling) – quality.
- The Tehran market (X: market, Y: Tehran) – location.
- The Yalda night ceremony (X: ceremony, Y: Yalda night) – time.
- Live broadcast (X: broadcast, Y: live) – state.
- The Louvre Museum (X: museum, Y: Louvre) – name.
- Paying the installment (X: paying, Y: installment) – process.
- A flood of tears (X: flood, Y: tears) – resemblance.

دوره ۴، شماره ۴، شماره پیاپی ۱۲، زمستان ۱۴۰۴، ص. ۵۱-۸۲

تحلیل ساخت اضافه در زبان فارسی برپایه دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی

فاطمه ابراهیم‌پور نیک^۱، عالیه‌گرد زعفرانلو کامبوزیا^۲، محمد دبیرمقدم^۳، ارسلان گل‌فام^۴

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. faeqepoornik23@gmail.com

۲. دانشیار زبان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. akord@modares.ac.ir

۳. استاد گروه زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. mdabirmoghaddam@gmail.com

۴. دانشیار گروه زبان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. golfamar@modares.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

در پژوهش حاضر ساخت اضافه در زبان فارسی با نظر بر دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این مقاله نشان داده شد که هسته و وابسته در ساخت اضافه از نظر ارتباط معنایی در دسته‌های مختلفی قرار می‌گیرند که لزوماً مطابق با تقسیم‌بندی‌های پیشین از انواع ساخت اضافه نیست. همچنین، ساخت‌های اضافه در زبان فارسی صورت تنزل‌یافته بند دانسته شده است که این بند عموماً یک بند رابطه‌ای است. در بند رابطه‌ای آن‌چه اهمیت دارد مشارکان و رابطه میان آن‌ها است. در مقاله حاضر این روابط معنایی در چند دسته ملکیت، اختصاص، دسترسی، جزئیت، نوعیت، جنسیت، هدف، ویژگی، موقعیت، هویت و فرایند قرار می‌گیرند. ساخت‌های اضافه فرایندی همانند دیگر ساخت‌های اضافه حاصل تنزل‌مرتبه یک بند هستند، با این تفاوت که نوع فرایند دخیل غیررابطه‌ای است و می‌تواند مادی، رفتاری، ذهنی و غیره باشد. همچنین، این نوع از بندها به کمک استعاره دستوری در قالب ساخت اضافه تجلی می‌یابند.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ وصول:

۲۸ مرداد ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:

۲۹ آذر ۱۴۰۳

واژه‌های کلیدی:

ساخت اضافه،

بند رابطه‌ای،

هسته و وابسته،

نقش‌گرایی،

استعاره دستوری

استناد: ابراهیم‌پور نیک، فاطمه، گرد زعفرانلو کامبوزیا، عالیه، دبیرمقدم، محمد، گل‌فام، ارسلان (۱۴۰۴). «تحلیل ساخت اضافه در زبان فارسی برپایه دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی». *پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*، ۴۳، (۴)، ۵۱-۸۲.

حق مؤلف: نویسندگان

ناشر: دانشگاه کردستان

DOI: [10.22034/jls.2024.141702.1135](https://doi.org/10.22034/jls.2024.141702.1135)

۱. مقدمه

آنچه در مقاله حاضر ساخت اضافه خوانده می‌شود، در پژوهش‌های مختلف از گذشته تا امروز ممکن است با عناوین دیگری همچون ترکیب اضافی (شعبانی، ۱۳۹۵؛ رستمی، ۱۳۸۹؛ حسینی، ۱۳۸۰)، گروه اسمی وابستگی (وزیری‌زاده و خوئینی، ۱۳۹۱)، گروه وصفی/صفتی (پیمان، رضایی و عموزاده، ۱۳۹۴)، مضاف‌الیه اسمی و وصفی (طیب‌زاده و همتی، ۱۳۹۴؛ پیرحیاتی و بی‌جن‌خان، ۱۳۹۹) و غیره معرفی شده باشد. هدف از مقاله حاضر درست یا غلط خواندن این تعابیر نیست. آنچه مسلم است، محققان بسته به نوع نگاه و یا چارچوب موردنظر یکی از ابعاد این ساخت را برجسته و آن را مورد بررسی قرار داده‌اند. نگارنده در این پژوهش ترکیب (هسته+کسره+وابسته) را ساخت اضافه می‌خواند. «ساخت» از آن جهت که از یک ساختار مشخص برخوردار است و اضافه به این خاطر که کسره اضافه در شکل‌گیری این ساخت نقش کلیدی دارد و درواقع عمل وابستگی وابسته به هسته را نمایش می‌دهد. پژوهش‌های متعدد و متنوعی بر روی ساخت موردنظر صورت گرفته است. در برخی از مطالعات، انواع ساخت اضافه از یک‌دیگر تفکیک شده‌اند و در هر پژوهش به یکی از انواع به صورت جداگانه پرداخته‌اند. برای مثال، ترکیب اضافی، ترکیب وصفی، بحث مالکیت، وابسته‌های وابسته و غیره جداگانه موردبحث قرار گرفته‌اند. مزیت رویکرد موردنظر در این پژوهش این است که تمام انواع ساخت اضافه را از یک منشاء منشعب می‌داند و به کمک ابزارهایی که هلیدی^۱ در دستور نقش‌گرا در اختیار ما قرار می‌دهد، آن را تحلیل می‌کند. بنابراین، آنچه پژوهش حاضر را از دیگر پژوهش‌ها متمایز می‌سازد، نوع نگاه به این ساخت است. باتوجه به مطالبی که بیان شد، در این مقاله قصد داریم با نگاهی به دستور نقش‌گرا نشان دهیم ساخت اضافه در زبان فارسی چگونه شکل می‌گیرد و در شکل‌گیری این ساخت چه فرایندی دخیل است؟ از طرفی با بررسی انواع ساخت‌های اضافه، انواع روابط معنایی بین هسته و وابسته دسته‌بندی و معرفی می‌گردد. شایان ذکر است به‌دلیل محدودبودن حجم مقاله، بررسی کسره اضافه و نقش آن در ساخت اضافه در پژوهشی جداگانه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه را می‌توان در دو دسته کلی قرار داد: دسته اول به بررسی ساخت اضافه به‌عنوان ساختی که از هسته و وابسته تشکیل شده پرداخته‌اند و دسته دوم به بررسی کسره اضافه به‌عنوان عنصری که نقش کلیدی در تشکیل ساخت اضافه دارد می‌پردازد. اگرچه این دو با هم در ارتباطند، اما می‌توان از جهاتی میان آن‌ها تفکیک قائل شد. در این بخش تلاش می‌شود به مهم‌ترین پژوهش‌ها در هر دو زمینه اشاره شود.

پالمر^۲ (۱۹۷۰) ساخت اضافه را بر مبنای دستور حالت به دو طبقه تعلق و غیرتعلق تقسیم می‌کند. او معتقد است ساخت اضافه از زیرساخت بند موصولی با محمول‌بودن (اضافه صفتی) و یا محمول

¹M. A. K. Halliday

²Palmer

داشتن (اضافه ملکی) مشتق می‌شود. به باور پالم، ساخت مالکیت غیرتعلقی از بند موصولی توصیفی مشتق می‌شود، اما ساخت مالکیت تعلقی این چنین نیست. (ویندفور^۱، ۱۹۷۹: ۵۷-۶۱). لازار (۱۳۸۴) در معرفی ساخت اضافه در زبان فارسی می‌گوید: هرگاه اسم وابسته‌ای بگیرد، اسم مضاف یا موصوف در جمله مقدم واقع می‌شود و واژه بست /e/ یا /je/ به دنبال آن می‌آید. لازار روابط بین هسته و وابسته در ساخت اضافه را شامل مالکیت، منشاء، هدف، رابطه بخش‌نما، رابطه مکانی و غیره می‌داند. انوری و گیوی (۱۳۹۰: ۱۰۰-۱۰۲) ترکیب‌های اضافی را در چند دسته کلی طبقه‌بندی می‌کنند:

اضافه ملکی: وقتی مضاف‌الیه مالک و دارنده مضاف باشد: قلم مهرداد
 اضافه تخصیصی: وقتی مضاف مخصوص مضاف‌الیه باشد: کلاس درس
 اضافه بیانی یا جنسی: وقتی مضاف‌الیه جنس مضاف را بیان کند: انگشتر نقره
 اضافه توضیحی: اگر مضاف عام باشد و مضاف‌الیه درباره مضاف توضیح دهد و نوع آن را مشخص کند: دریای عمان

اضافه بنوت: اگر مضاف اسم فرزند و مضاف‌الیه اسم پدر یا مادر باشد: موسی عمران
 اضافه تشبیهی: وقتی بین مضاف و مضاف‌الیه رابطه شباهت وجود داشته باشد: لب لعل
 اضافه استعاری: وقتی مضاف در غیر معنی حقیقی خود به کار رود: دست روزگار
 اضافه اقترانی: وقتی بین مضاف و مضاف‌الیه رابطه مقارنت و همراهی باشد: پای ارادت.
 مصطفوی (۱۳۹۱) ساخت مالکیت محمولی در فارسی معاصر را در چارچوب نقشی-رده‌شناختی بررسی می‌کند. در این ساخت همواره حضور دو مشارک مالک و مملوک الزامی است. ایشان ساخت مالکیت محمولی را برپایه نقش مشارک‌ها در جمله به چهار رده مکانی، بایی (همراهی)، مبتدایی و با محمول «داشتن» تقسیم می‌کند و همچنین از تلاقی دو پارامتر مجاورت و تسلط چهار زیرشاخه تعلقی، غیرتعلقی، موقتی و انتزاعی را معرفی می‌کند.

عموزاده و همکاران (۱۳۹۱) به بررسی صورت بنیادین ساخت اضافه و مشتقات آن از منظر شناختی و غیرشناختی می‌پردازند. آن‌ها با مطالعات تاریخی نشان می‌دهند که گونه بنیادین ساخت اضافه از حالت اضافی در فارسی باستان مشتق شده‌است و سپس در فرایند استعاره‌سازی ساخت‌های پیچیده‌تر از آن‌ها منشعب شده‌اند. همچنین با نگاه شناختی به بررسی تاثیر پردازش‌های ذهنی در تکوین ساخت اضافه می‌پردازند. آن‌ها نشان می‌دهند که ساخت مذکور درواقع نوعی گزاره‌مندی ارتباطی است که برحسب نماسازی خاصی شکل می‌گیرد.

طباطبائی (۱۳۹۲) با نگاهی توصیفی، دو ساخت (اسم+نشانه اضافه+اسم) و (اسم+نشانه اضافه+ صفت نسبی) را به ترتیب با عناوین اضافه اسمی و اضافه وصفی مورد بررسی قرار می‌دهد. ایشان با ارائه مثال‌های متعدد، ساخت‌های اضافه پیش‌گفته را در چند گروه اضافه اسمی گزاره‌ای و غیر گزاره‌ای

¹G. Windführ

و اضافه وصفی گزاره‌ای و غیرگزاره‌ای جای می‌دهند. اسم گزاره‌ای اسمی است که بعضی از ویژگی‌های فعل را داراست و می‌توان برای آن یک فعل زیرساختی در نظر گرفت. هرگاه هسته یک اسم گزاره‌ای باشد، وابسته آن یکی از وابسته‌های فعل زیرساختی خواهد بود. به باور طباطبائی، در ساخت اضافی، روابط نحوی-معنایی اجزای سازنده اضافه برحسب این که هسته چه نوع اسمی باشد متفاوت است. رضویان و همکاران (۱۳۹۷) ساخت اضافه ملکی در زبان فارسی را از منظر دستور ساخت مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها با استفاده از داده‌های ده شماره روزنامه جام جم به‌طور تصادفی به این نتیجه رسیدند که ساخت اضافه باتوجه به تعاریف مطرح در دستور ساخت یک ساخت محسوب می‌شود، زیرا نه تنها بسامد آن زیاد است، بلکه دارای جنبه‌های معنایی ویژه‌ای است که از واحدهای واژگانی سازنده‌اش قابل پیش‌بینی نیستند. آن‌ها ساخت‌های اضافه ملکی را در سه گروه مالکیت، اضافی و تخصیصی قرار دادند. پژوهش آن‌ها نشان داد ساخت‌های اضافه ملکی با پیوندهای وراثتی چندمعنایی و تنزل درجه به یک‌دیگر مربوط می‌شوند. همچنین این ساخت‌ها بیش‌ترین بسامد را در بین انواع ساخت‌های اضافه دارند. این مسئله نشان می‌دهد ساخت‌های اضافه ملکی مفاهیم کلی‌تر و بنیادی‌تر را بازنمایی می‌کنند. کاوسی و همکاران (۱۳۹۷) پیوندهای وراثتی در ساخت‌های اضافه فارسی را براساس دستور ساخت مورد بررسی قرار می‌دهند. آن‌ها با تحلیل داده‌ها در چارچوب موردنظر نشان می‌دهند که انواع مختلف ساخت‌های اضافه از طریق پیوندهای وراثتی با یک‌دیگر در ارتباط بوده و شبکه‌ای وراثتی-معنایی تشکیل داده‌اند. این پیوندها عبارتند از: پیوند وراثتی چندمعنایی، پیوند وراثتی استعاری، پیوند وراثتی تنزل درجه، پیوند وراثتی تحدید وصفی و پیوند وراثتی انترازی.

پژوهش‌های متعددی نیز در رابطه با کسره اضافه در زبان فارسی صورت گرفته است. در دستور سنتی کسره اضافه عموماً با عنوان نشانه اضافه که عمل وابستگی بین مضاف و مضاف‌الیه یا موصوف و صفت را نشان می‌دهد معرفی می‌شود. در رویکردهای صورتگرا، کسره اضافه را حاصل حرکت نحوی سازه‌ها در گروه اسمی (کهنمویی‌پور، ۲۰۱۶)، اعطاکننده حالت ساختاری به عناصر اسمی حاضر در گروه اسمی (لارسن و یاماکی‌دو، ۲۰۰۶)، اعطاکننده حالت ذاتی (معظمی و درزی، ۱۳۸۵)، پیونده یا ابزار پیوند برای نمایاندن هسته (دبیرمقدم، ۱۳۹۲) و هسته‌نما (همایونفر، ۱۴۰۰) می‌دانند. در مطالعه‌ای دیگر با رویکرد شناختی و با استفاده از مفهوم پیکر-زمینه، کسره اضافه بیش‌تر نشانه دستوری پیکر دانسته شده‌است تا منتقل‌کننده اطلاعات نحوی (لطفی، ۲۰۱۴).

۳. چارچوب نظری پژوهش

دبیرمقدم زبان‌شناسی نقش‌گرا را به‌عنوان یکی از چهار نگرش مسلط در زبان‌شناسی امروز معرفی می‌کند (۱۳۹۸: ۱). گیون^۱ در زمرة اولین صاحب‌نظران در حوزه نقش‌گرایی است که با وجود رشد در محیط زایشی معتقد بود تنها راه گریز از حصار فلسفی و روش‌شناختی ساخت‌گرایی روی آوردن به

^۱Givon

رویکردی متفاوت است. زبان‌شناسی نقش‌گرا، همچون زبان‌شناسی صورت‌گرا انشعاب‌هایی پیدا می‌کند که دستور پیدایشی^۱ (هاپر^۲، ۱۹۸۷)، دستور نقش و ارجاع^۳ (فولی ون ویلین^۴، ۱۹۸۴) و مهم‌ترین آن دستور نقش‌گرای نظام‌مند^۵ (هلیدی^۶ و متیسن^۷، ۲۰۰۴ و ۲۰۱۴) است. وجه اشتراک جملگی این نظریه‌ها باورداشتن به این اصل است که اساسی‌ترین وظیفه زبان ایجاد ارتباط است و از این‌رو به حضور نقش ارتباطی، کاربردشناختی و گفتمانی به‌عنوان بخش‌های لاینفک دانش زبانی و نتیجتاً طرد تفکر استقلال و خودمختاری زبان تأکید می‌کند. هلیدی در دستور نقش‌گرای خود به وجود نظام صوری زبان قائل است و آن را تابع و وابسته به نقش ارتباطی و کاربرد زبان می‌بیند. در دستور نقش‌گرای نظام‌مند واحد مطالعه زبان «متن^۸/گفتمان^۹» است و «بند^{۱۰}» به‌عنوان مهم‌ترین سازه تشکیل‌دهنده متن/گفتمان معرفی و بررسی می‌شود (دیبرمقدم، ۱۳۸۹: ۳۸-۳۹).

هلیدی در رویکرد خود سه فرانش اصلی را معرفی می‌کند: فرانش متنی، بینافردی و تجربی. در فرانش متنی یک بند دارای ساختار آغازگری-پایان‌بخشی^{۱۱} است. به این معنا که از دو بخش آغازگر^{۱۱} و پایان‌بخش^{۱۲} تشکیل شده است. گوینده آغازگر را به‌عنوان نقطه عزیمت کلام انتخاب می‌کند تا مخاطب را در فرایند تفسیر پیام راهنمایی کند. باقی پیام که پس از آغازگر می‌آید پایان‌بخش نامیده می‌شود. در فرانش بینافردی آن‌چه میان گوینده و شنونده تبادل می‌شود اطلاعات است. این تبادل به دو صورت دادن اطلاعات و درخواست برای گرفتن اطلاعات تجلی پیدا می‌کند. دادن اطلاعات در حالت بی‌نشان به صورت گزاره خبری و تقاضای دریافت اطلاعات در قالب گزاره پرسشی نمود پیدا می‌کند. همچنین این تبادل می‌تواند به‌صورت تقاضای دریافت کالا و خدمات باشد. در فرانش اندیشگانی یا تجربی^{۱۳}، یک بند بیانگر جریان رخدادها، تجربیات و مشارکان دخیل در این تجربیات است. از آن‌جا که تجربیات و رخدادها در قالب افعال و فرایندها نمود پیدا می‌کند، هلیدی در این فرانش انواع فرایندها را در قالب نمودار زیر معرفی می‌کند:

¹ emergent grammar (eg)

² Hopper

³ Role and Reference grammar (RRG)

⁴ Van Valin

⁵ Systemic Functional Grammar (SFG)

⁶ Halliday & Mattisen

⁷ text

⁸ discourse

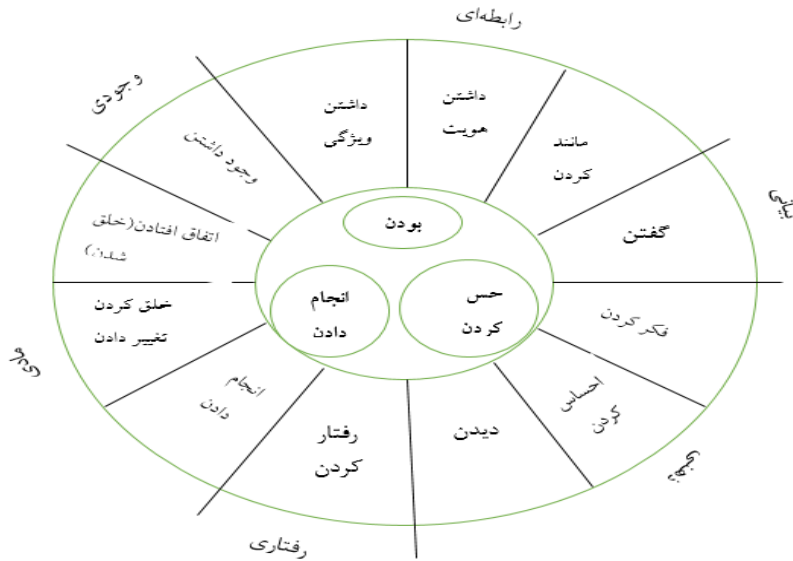
⁹ clause

¹⁰ thematic

¹¹ theme

¹² rheme

¹³ experiential

تصویر ۱. فرایندها در فرانقش اندیشگانی (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۳: ۲۱۶)

فرایند مادی^۱ با امور مادی و عملی سر و کار دارد و اعمال فیزیکی را دربرمی‌گیرد. هلیدی این فرایند را جزو فرایندهای سه‌گانه اصلی می‌داند (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۳: ۱۲۴). فرایند رفتاری^۲ بر اعمالی دلالت دارد که نوعی واکنش روحی و روانی را نشان می‌دهد. گریستن و خندیدن فرایندهای رفتاری محسوب می‌شوند. فرایند ذهنی^۳ امور شناختی را دربرمی‌گیرد. این فرایند از خاستگاه ادراک، فکر و فهم برمی‌خیزد: خیال کردن، خواب‌دیدن، تصور کردن، فهمیدن و غیره در این گروه قرار می‌گیرند (همان: ۱۹۷). فرایند بیانی^۴ با کنش گفتاری در ارتباط است. افعالی مثل: گفتن، خواندن، پرسیدن و غیره جزء فرایندهای بیانی محسوب می‌شوند. فرایند رابطه‌ای^۵ براساس ارتباط بین پدیده‌ها تبیین می‌شوند (اگینز، ۲۰۰۷: ۱۴۰). فرایند وجودی^۶ مربوط به بودن و نبودن، وجود داشتن و باقی‌ماندن از نظر هستی‌شناسی است (همان: ۲۱۱).

۳-۱. بند در دستور نقش‌گرای نظام‌مند

واحد اصلی دستور در دستور نقش‌گرا «بند» است. بند می‌تواند آزاد^۷ یا وابسته^۸ باشد. از نظر معنایی، بندهای آزاد نقش تبادل ارتباط در یک مکالمه را به‌عهده دارند که این وظیفه را با شروع یک تبادل یا

^۱material

^۲behavioral

^۳mental

^۴verbal

^۵relational

^۶Eggin

^۷existential

^۸free clause

^۹bound clause

پاسخ به آن چه پیش‌تر آغاز شده انجام می‌دهند. بندهای وابسته معمولاً وابسته به یک بند آزاد هستند که برای آغاز یک مکالمه توسط گوینده بیان نمی‌شوند، بلکه برای مثال می‌توانند در ادامه بند آزاد و برای پشتیبانی از آن چه در بند آزاد آمده بیان شوند. هلیدی برای تمایز قائل شدن بین بند آزاد و وابسته مثال زیر را ارائه می‌کند:

بند وابسته (استدلال آوردن)	بند آزاد: خبری (ارائه اطلاعات)
because he has bitten me	I'm still afraid of him

در این جمله، بند دوم که استدلال ارائه می‌دهد، وابسته به بند آزاد است که در ابتدا آمده است. بندهای وابسته، همچنین، می‌توانند وابسته یک بند وابسته دیگر باشند:

1. Two men were killed by lethal injection in Texas, even though they were 17, when they committed their offences.

در جمله بالا بخش‌هایی که زیر آن‌ها خط کشیده شده بند وابسته هستند. هلیدی در ادامه اشاره می‌کند که بندهای وابسته می‌توانند حذف شوند. همچنین بندهای وابسته می‌توانند تنزل مرتبه پیدا کنند و در ساختار گروه اسمی یا قیدی ظاهر پیدا کنند. بندهای وابسته تنزل یافته می‌توانند زماندار یا بی‌زمان باشند (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۳: ۱۷۰-۱۷۲).

بی‌زمان	زماندار	
They left, after eating dinner	They left, after they had eaten dinner	وابسته
their departure, after eating dinner	Their departure, after they had eaten dinner	تنزل مرتبه یافته ^۱

در نمونه بالا جمله «they left» تنزل مرتبه یافته و به صورت گروه اسمی «their departure» درآمده. این امکان یعنی تبدیل بند وابسته به گروه اسمی در زبان فارسی نیز دیده می‌شود:

۲. یک ساعت طول کشید تا آن‌ها غذا بخورند: غذا خوردن آن‌ها یک ساعت طول کشید.

۳. او درحالی که تلو تلو می‌خورد، در مراسم حاضر شد: او، تلو تلو خوران، در مراسم حاضر شد.

۴. مریم حرفی نزد، چون بسیار عصبانی بود: مریم، بخاطر عصبانیت زیاد، حرفی نزد.

۵. درون لانه‌ای که پرند ساخته بود، دو تخم کبوتر پیدا کردم: درون لانه پرند دو تخم کبوتر پیدا کردم.

۶. لباسی که دختر پوشیده بود، گل گلی بود: دختر لباس گل گلی پوشیده بود.

در مثال ۲، «تا آن‌ها غذا بخورند» یک بند وابسته است که تنزل مرتبه پیدا کرده و به صورت گروه اسمی «غذا خوردن آن‌ها» درآمده. این گروه اسمی در جمله بعد در جایگاه موضوع قرار گرفته و قابل حذف نیست. در مثال ۳، «درحالی که تلو تلو می‌خورد» یک بند وابسته است که پس از تنزل مرتبه به صورت گروه قیدی «تلو تلو خوران» در جمله ظاهر شده است. این گروه قیدی جزو موضوعات فعل

¹down ranked

نیست و می‌توان آن را حذف کرد. در مثال ۴، بند وابسته که علت را بیان می‌کند، در قالب گروه اسمی در جمله بعدی ظاهر شده است. این گروه اسمی نیز از ساخت جمله قابل حذف است. در جمله پنجم هم همانند جملات بالا یک بند وابسته به صورت گروه اسمی درآمده است. در جمله ششم، بند وابسته در قالب یک گروه صفتی در می‌آید و این گروه صفتی جزو موضوعات فعل و غیرقابل حذف است.

موارد این‌چنینی در زبان فارسی فراوان یافت می‌شود و از تنوع بالایی برخوردار است. مثال‌های بالا نشان می‌دهد که نتیجه تنزل مرتبه بند وابسته می‌تواند تشکیل گروه اسمی، گروه صفتی و گروه قیدی باشد. این گروه‌ها می‌توانند جزو موضوعات فعل و غیرقابل حذف باشند و یا همچون گروه قیدی اطلاعات اضافی ارائه دهند و به راحتی بتوان آن‌ها را حذف کرد. ذکر یک نکته این‌جا ضروری به نظر می‌رسد و آن این‌که اگرچه در بسیاری از گروه‌ها، ارتباط میان سازه‌های گروه یعنی هسته و وابسته به واسطه کسره اضافه برقرار می‌شود، اما در همه گروه‌های اسمی کسره اضافه به چشم نمی‌خورد.

۷. خانمی که کنار پنجره نشسته، استاد فیزیک‌مونه: اون خانم استاد فیزیک‌مونه.

«اون خانم» یک گروه اسمی است که بدون کسره آمده. در دستور سنتی «این/آن» به عنوان صفات اشاره وابسته‌های پیشین در نظر گرفته می‌شوند. اگر یک وابسته پسین به این گروه اضافه شود، حضور کسره اجباری خواهد بود:

۸. اون خانم قدبلند استاد فیزیک‌مونه.

در گروه‌های حرف اضافه‌ای نیز چنان‌چه وابسته‌ای وجود نداشته باشد، کسره به کار نمی‌رود:

۹. با چاقویی که در دستش بود، گوشت را برید: گوشت را با چاقو/ با چاقوی تیز برید.

هدف از آوردن مثال‌های بالا این است که گروه بودن لزوماً به معنای حضور کسره اضافه در آن ساخت نیست، بلکه کسره اضافه در شرایطی ظاهر می‌شود که مفهوم وابستگی بین سازه‌ها وجود داشته باشد، مثل گروه صفتی که همواره صفت در آن از نظر معنایی وابسته به اسم است. بنابراین، در این بخش از رساله با نظر بر رویکرد هلیدی آن گروه‌هایی مورد بررسی قرار خواهند گرفت که حالت وابستگی در آن‌ها وجود داشته باشد. لازم به ذکر است در برخی پژوهش‌ها ممکن است از عنوان ترکیب اضافی و ترکیب وصفی برای اشاره به ساخت بالا استفاده شود، اما نگارنده استفاده از لفظ گروه را از دو جهت مناسب‌تر می‌بیند. اول به منظور وفادارماندن به چارچوب نظری، زیرا هلیدی ساخت‌های تنزل‌یافته را گروه می‌خواند. دوم بدان سبب که گروه مفهوم ساخت‌بودن را بهتر از ترکیب می‌رساند. ضمن اینکه ترکیب به عنوان یک فرایند واژه‌سازی که برای ساخت کلمات مرکب به کار می‌رود نیز شناخته می‌شود و ممکن است با آن اشتباه شود.

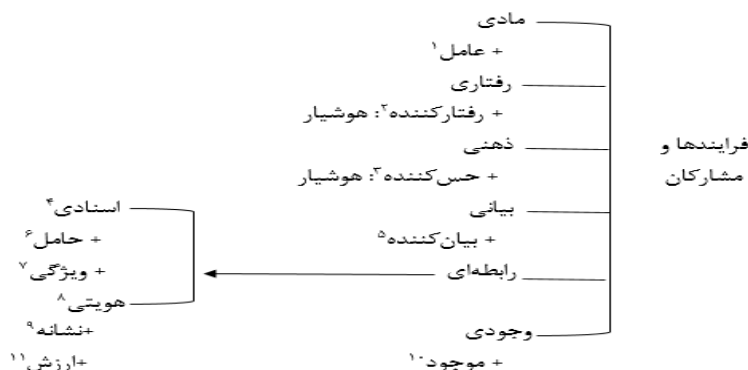
تا اینجا نشان داده شد برطبق دیدگاه هلیدی، شکل‌گیری گروه اسمی حاصل تنزل مرتبه یافتن بند وابسته است. از آنجا که در گروه‌های اسمی معمولاً اسم به عنوان هسته، وابسته یا وابسته‌هایی می‌گیرد، کسره اضافه پس از هسته قرار می‌گیرد و اگر بیش از یک وابسته بگیرد، وابسته نیز کسره می‌گیرد:

۱۰. لباس زیبای مریم

در اینجاست که بحث ساخت اضافی یا ترکیبات اضافی و وصفی پیش می‌آید. یکی از مباحث مهم در ساخت اضافی ارتباط معنایی هسته با وابسته یا وابسته‌هایش است. در این زمینه نیز از گذشته تا به امروز پژوهش‌های متنوعی صورت گرفته‌است و بسته به ارتباط معنایی هسته با وابسته، انواع ساخت اضافی معرفی و طبقه‌بندی شده‌اند که در بخش پیشینه به مواردی از آن اشاره شد. در این بخش هدف نگارنده مشخص کردن انواع روابط معنایی بین هسته و وابسته با نظر بر رویکرد هلیدی است. پیش‌تر اشاره شد که بنابر دیدگاه هلیدی، گروه‌های اسمی صورت تنزل‌یافته بندهای وابسته هستند. یک بند از چند سازه تشکیل شده‌است که مهم‌ترین آن فعل است و موضوعات بند حول محور فعل شکل می‌گیرند. برای روشن‌تر شدن موضوع، اشاره مختصری به فرانشی اندیشگانی که با فعل‌ها یا به تعبیر هلیدی فرایندها سر و کار دارند می‌شود:

۱.۱.۳ فرایندها و مشارکان در بند

«فرایند» اصلی‌ترین بخش هر بند است و مشارکان مستقیماً با فرایند سر و کار دارند، چراکه یا سبب وقوع فرایند می‌شوند یا به شکلی از آن تأثیر می‌پذیرند. بنابراین، ماهیت مشارکان بسته به نوع فرایند متغیر است. هلیدی با توجه به طبقه‌بندی‌ای که از فرایندها در بند ارائه داده، برای مشارکان آن فرایند نقش‌هایی تعریف می‌کند. در نمودار زیر به‌طور خلاصه نقش‌های مشارکان در هر فرایند نشان داده می‌شود:

تصویر ۲. انواع فرایندها و مشارکان در فرانشی تجربی (۲۰۱۳: ۲۱۹)

بررسی داده‌ها نشان می‌دهد ساخت اضافه در زبان فارسی بیش‌ترین نزدیکی را به بندهای رابطه‌ای دارد. زیرا اگر ساخت‌های اضافه فارسی در قالب یک بند درآیند، آن بند یک بند رابطه‌ای خواهد بود. البته این مسئله درباره تمام ساخت‌های اضافی صدق نمی‌کند که در ادامه با ارائه مثال توضیح داده می‌شود. از آن‌جا که اغلب ساخت‌های اضافی در فارسی از یک بند رابطه‌ای حاصل شده‌اند، ابتدا توضیح مختصری درباره این بندها ارائه می‌شود.

۲.۱.۳ بندهای رابطه‌ای

نقش بندهای رابطه‌ای توصیف کردن و شناسایی کردن است. در این بندها فعل جمله غالباً یک فعل اسنادی است و دو مشارک ذاتی دارد. مشارک می‌تواند مشخص (معرفه) یا نامشخص (نکره) باشد. بندهای رابطه‌ای دستور خاص خود و به تبع آن کارکرد خاص خود در گفتمان را دارند. بندهای مادی با تجربه بیرونی ما با جهان مادی و بندهای ذهنی با تجربه درونی ما با جهان ذهن خودمان سر و کار دارند. این تجربه بیرونی و درونی می‌تواند در یک بند رابطه‌ای تجلی پیدا کند. اما این تجربیات در بند رابطه‌ای در قالب «بودن» تجلی پیدا می‌کند نه در قالب «انجام دادن» یا «حس کردن». بنابراین، آن پویایی که در بندهای مادی دیده می‌شود، در بندهای رابطه‌ای وجود ندارد، زیرا بندهای رابطه‌ای بیانگر یک موقعیت ایستا به عنوان یک جریان یکپارچه هستند که برخلاف بندهای مادی مرحله‌ای نیست. هلیدی برای روشن تر شدن موضوع، مثال‌های زیر را ارائه می‌دهد:

۱۱. موقعیت: بودن در یک فضا

بند مادی: او در سالن پذیرایی راه می‌رود

بند رابطه‌ای: او در سالن پذیرایی است

۱۲. موقعیت: داشتن چیزی (مالکیت)

بند مادی: به او یک ماشین داده می‌شود

بند رابطه‌ای: او یک ماشین دارد

۱۳. موقعیت: کیفیت چیزی

بند مادی: او بطری را خالی می‌کند

بند رابطه‌ای: بطری خالی است

در مثال‌های بالا یک موقعیت مشابه به دو صورت متفاوت گزارش می‌شود. در هر سه موقعیت، بند مادی یک وضعیت پویا و مرحله‌ای و بند رابطه‌ای یک وضعیت ایستا را روایت می‌کند. در حالت بی‌نشان، موقعیت ایستا در بند رابطه‌ای در قالب فعل «بودن» و زمان حال تجلی می‌یابد. در حالت نشاندار موقعیت‌های بالا می‌تواند به زمان استمرار روایت شود که در این حالت بیش‌تر با فرایند رفتاری سروکار داریم تا رابطه‌ای.

۱۲ الف. بند رفتاری: او دارد در سالن راه می‌رود

۱۳ الف. او دارد بطری را خالی می‌کند

باتوجه به مطالبی که بیان شد، می‌توان گفت تفاوت بند رابطه‌ای و بند مادی در ایستا و پویا بودن است، همچنین به باور هلیدی، در بند ذهنی مشارک باید لزوماً هوشیار باشد. این شرایط همانطور که در نمودار فرایندها و مشارکان آن ارائه شد، در بند رفتاری هم صادق است، اما در بند رابطه‌ای لزوماً مشارک هوشیار نیست. بند رابطه‌ای این قابلیت را دارد که نه تنها چیزها بلکه اعمال و حقایق را بازنمایی کند. در بندهای ذهنی یک مشارک نقش حس‌کننده و مشارک دیگر نقش پدیده را ایفا می‌کند،

اما در بند رابطه‌ای همین مشارکان به‌عنوان یک عنصر که رابطه «بودن» میان آن‌ها برقرار است بازنمایی می‌شوند. یک نکته بسیار مهم در رابطه با بندهای رابطه‌ای این است که در این بندها «بودن» به معنای «وجود داشتن» نیست، چراکه در این معنا با بندهای وجودی سروکار خواهیم داشت، پس در بند رابطه‌ای یک رابطه از نوع «بودن» میان دو عنصر برقرار می‌شود. این عنصر می‌تواند شی، عمل، ویژگی و هر چیز دیگری باشد. تفاوت دیگر بند رابطه‌ای با دیگر بندها در اینجا روشن می‌شود. در بندهای رابطه‌ای همواره دو مشارک ذاتی وجود دارد، اما برای مثال در بندهای مادی و ذهنی یک مشارک ذاتی وجود دارد و آن به ترتیب عامل و حس‌کننده است. این بدین معناست که می‌توان یک بند مادی و ذهنی با یک مشارک داشت، اما این امکان برای بند رابطه‌ای وجود ندارد:

۱۴. بند مادی: علی می‌دود

۱۵. بند ذهنی: علی می‌ترسد

۱۶. بند رابطه‌ای: علی یک ماشین دارد

بنابراین، برای بندهای رابطه‌ای می‌توان ساخت زیر را تعریف کرد:

Process+be-er1+be-er2

هلیدی معتقد است دستور هر زبان به شیوه خود فرایندهای رابطه‌ای را نمایش می‌دهد. در زبان انگلیسی در فرایندهای رابطه‌ای سه نوع رابطه فشرده^۱، ملکی^۲، موقعیتی^۳ وجود دارد که هر کدام از آن‌ها می‌توانند در دو وجه اسنادی و هویتی تظاهر یابند (همان، ۲۵۹-۲۶۳).

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و در چارچوب دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی انجام گرفته‌است. بخشی از داده‌ها از پیکره کسره اضافه از پایگاه داده‌ای پیکرگان^۴ تهیه شد. این داده‌ها از یک پیکره سی‌هزار جمله‌ای زبان فارسی استخراج شده‌است. هدف پژوهش حاضر ارائه بسامد از انواع ساخت اضافه در زبان فارسی نیست، زیرا پیش‌تر پژوهش‌هایی با این مضمون در زبان فارسی انجام شده‌است. در این پژوهش تنوع روابط معنایی هسته و وابسته در داده‌ها اهمیت دارد. به همین خاطر، بخشی از داده‌ها از پیکره مذکور، بخشی توسط نگارنده و بخشی هم از مثال‌های موجود در پژوهش‌های مشابه به دست آمد و مجموعاً ۲۰۰ ساخت اضافه جمع‌آوری شد. در مقاله حاضر، نحوه شکل‌گیری ساخت اضافه برپایه رویکرد هلیدی تشریح می‌گردد و همچنین با بررسی داده‌ها، انواع روابط معنایی بین هسته و وابسته در ساخت اضافه شناسایی و برپایه فرانقش تجربی طبقه‌بندی و تحلیل می‌گردد.

^۱intensive

^۲Possessive

^۳circumstantial

^۴<https://www.peykaregan.ir>

۵. ساخت اضافه در زبان فارسی برپایه دستور نقش‌گرایی هلیدی

تا اینجا نشان داده شد که ساخت اضافی صورت تنزل‌یافته بند است و در زبان فارسی اغلب ساخت‌های اضافی صورت تنزل‌یافته یک بند رابطه‌ای هستند. یعنی رابطه «بودن» و «داشتن» میان آن‌ها برقرار است. باتوجه به مطالبی که در بخش قبل بیان شد، در این بخش با ارائه مثال‌های متعدد از زبان فارسی تلاش می‌شود انواع رابطه در ساخت‌های اضافه زبان فارسی به‌عنوان صورت تنزل‌یافته بند نشان داده شود. در ساخت اضافی با سه عنصر مواجه هستیم: «هسته+کسره+وابسته». در ادامه بحث، هسته با X و وابسته با Y نشان داده می‌شود. به منظور طولانی‌نشدن بحث از هر نوع پنج مثال آورده می‌شود:

جدول ۱. ساخت اضافه ملکی

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	اتاق مدیر	اتاق به مدیر اختصاص دارد	رابطه‌ای	X اختصاص داده شده به/ در دسترس Y	اختصاص/دسترسی
۲	کتاب تو	تو کتاب داری کتاب برای تو است	رابطه‌ای	X: مملوک Y: مالک	مالکیت
۳	خانه مادر بزرگ	مادر بزرگ خانه دارد/ خانه برای مادر بزرگ است	رابطه‌ای	X: مملوک Y: مالک	مالکیت
۴	کیف علی	علی کیف دارد/ کیف برای علی است	رابطه‌ای	X: مملوک Y: مالک	مالکیت
۵	مزرعه حیوانات	مزرعه به حیوانات تعلق دارد	رابطه‌ای	X اختصاص داده شده به/ در دسترس Y	اختصاص/دسترسی

یکی از ساخت‌های اضافی شایع در زبان فارسی ساخت ملکی است. در ساخت ملکی هسته یا X نقش مملوک و وابسته یا Y نقش مالک می‌گیرد. اما مفهوم تملک می‌تواند پیچیده باشد و بیش از یک حالت را دربرگیرد. به عبارت دیگر، اگرچه ساخت‌های ملکی در جدول بالا در یک دسته قرار گرفته‌اند، اما نوع رابطه بین X و Y در همه یکسان نیست. در مثال‌های ۲-۴ ملکی به معنای صاحب و دارا بودن چیزی است، اما در مورد مثال ۵ نمی‌توان لزوماً گفت حیوانات صاحب مزرعه هستند، بلکه آن مزرعه می‌تواند از نظر قانونی تحت مالکیت یک فرد باشد که حیوانات در آن‌جا زندگی می‌کنند. بنابراین در ساخت‌های اضافه از این نوع می‌توان به درجه ضعیف‌تری از مالکیت قائل شد و آن اختصاص یافتن است. در مورد مزرعه حیوانات می‌توان گفت مزرعه به حیوانات اختصاص دارد یا اختصاص داده شده‌است. در نظریات مربوط به مالکیت معمولاً دو مفهوم کنترل مالک روی مملوک یا نزدیکی فضایی بین این دو در تعریف و توصیف مالکیت به کار می‌رود (هاینه^۱، ۱۹۹۷: ۳). لمان^۲ (۱۹۹۸: ۶) کنترل

¹Heine

²Lehmann

مالک روی مملوک را پیش‌فرض و هاینه آن را مفهومی پیش‌الگویی برای یک رابطه ملکی می‌داند. برخی مالکیت را مفهومی گسترده یعنی هرگونه ارتباط یا پیوند بین دو اسم در نظر می‌گیرند (آیکنوالد^۱، ۲۰۱۲: ۳). بارکر^۲ (۱۹۹۵: ۱۸۱) رابطه ملکی را متشکل از سه جزء می‌داند: مالک و مملوک و رابطه میان آن‌ها. استورتو (۲۰۰۵: ۵۹) معتقد است که از این سه جزء رابطه است که معنای ساخت ملکی را مشخص می‌کند. در میان انواع معانی مالکیت، آیکنوالد روابط تملک، خویشاندی و جزء-کل را روابط هسته‌ای در این ساخت می‌داند (آیکنوالد، ۲۰۱۲: ۳). رابطه تملک با عنوان تملک قانونی یا مالکیت دائمی نیز شناخته می‌شود. در این رابطه مملوک مایملک مالک است. برخلاف رابطه تملک که در آن مالکیت قانونی مملوک با مالک برقرار است، در رابطه دسترسی مالک می‌تواند از مملوک برای مدت محدودی استفاده کند، اما نمی‌تواند مدعی شود که مالک قانونی آن است. (هاینه، ۱۹۹۷: ۳۴) آن‌چه پیش‌تر در رابطه با اختصاص داشتن گفته شد به دسترسی شباهت دارد، اما در برخی موارد ممکن است نتوان آن‌ها را عیناً یکی دانست. ضمن این‌که فعل تملک داشتن همواره انسان (دارای هوش) را به‌عنوان موضوع خود می‌پذیرد، اما اختصاص داشتن واجد این ویژگی نیست. در این نوع ساخت اضافی، x و y جزء موضوعات فعل هستند و اگر هسته وابسته دیگری بگیرد، آن وابسته صفتی خواهد بود که در این شرایط وابسته صفتی بر وابسته اسمی مقدم می‌شود:

۱۷. خانه پرخاطره مادر بزرگ

۱۸. کیف بزرگ علی

فرایند دخیل در این ساخت رابطه‌ای است و نوع رابطه میان دو عنصر را می‌توان به صورت زیر تعریف کرد.

رابطه‌ای	y مالک x است x به y اختصاص دارد y به x دسترسی دارد

پس ساخت اضافه ملکی صورت تنزل‌یافته بند ملکی به‌عنوان یکی از انواع بندهای رابطه‌ای است.

جدول ۲. ساخت اضافه با رابطه نوعیت

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	ماشین اتومات	ماشینی که اتومات است	رابطه‌ای	x : ماهیت y : نوعی از x	نوعیت
۲	ماشین شاسی بلند	ماشینی که شاسی بلند است ماشینی که شاسی بلند دارد	رابطه‌ای	x : ماهیت x : نوعی از y	نوعیت
۳	یخچال سایید	یخچالی که سایید است	رابطه‌ای	x : ماهیت x : نوعی از y	نوعیت

¹Aikhenvald

²Barker

۴	آشپزخانهٔ این	آشپزخانه‌ای که از نوع این است	رابطه‌ای	X: ماهیت X: نوعی از Y	نوعیت
۵	فرش دست‌بافت	فرشی که با دست بافته شده فرشی که دست‌بافت است	مادی رابطه‌ای	X: ماهیت X: نوعی از Y	نوعیت

در ساخت‌های اضافی بالا X یک عنصر، شی و به‌طور کلی ماهیت است که انواع متعددی را شامل می‌شود و Y یکی از این انواع را معرفی می‌کند؛ بنابراین، در این ساخت اضافی، وابسته درواقع محدودکنندهٔ هسته به یکی از انواع آن است. در این ساخت X و Y هر دو موضوع هستند. این ساخت هم می‌تواند وابستهٔ صفتی و هم وابستهٔ اسمی بپذیرد که هر دو پس از وابسته قرار می‌گیرد:

۱۹. فرش دست‌بافت تبریز

۲۰. ماشین اتومات خارجی

فرایند دخیل در این ساخت رابطه‌ای است و نوع رابطهٔ میان دو عنصر را می‌توان به صورت زیر

تعریف کرد.

Y یک نوع از X است

در جدول بالا نوع فرایند دخیل در مواردی مثل فرش دست‌بافت هم مادی و هم رابطه‌ای درنظر گرفته شده‌است. درواقع، بندی که این ساخت اضافی از آن حاصل شده را می‌توان به دو صورت مادی و رابطه‌ای و یا رفتاری و رابطه‌ای درنظر گرفت، اما به نظر نگارنده در چنین مواردی نیز یک بند رابطه‌ای به ساخت اضافی تنزل مرتبه پیدا کرده‌است و با یک روند مواجه هستیم:

۲۱. فرشی که با دست بافته شده است ← فرشی که دست‌بافت است ← فرش دست‌بافت

در جملهٔ اول یک فرایند مادی دخیل است و تکیه بر عمل «بافتن» با دست است. در جملهٔ دوم که یک فرایند رابطه‌ای است دیگر تکیه بر روی عمل «بافتن» نیست، زیرا فعل «بافتن» در قالب اسم درآمدہ است. در حالت سوم که بند رابطه‌ای به یک ساخت اضافی تنزل مرتبه یافته، تأکید بر نوع فرش است. در این پیوستار می‌توان روند تغییر در برجسته‌سازی را شاهد بود. در جملهٔ اول که یک فرایند مادی در آن دخیل است، «بافته‌شدن فرش» با دست برجسته شده است. بنابراین، نوع عمل برجسته شده است. جملهٔ دوم حالت بینابینی دارد و در ساخت اضافه، نوع فرش برجسته شده است. به عبارت دیگر، در حالت آخر، این نوع از فرش از دیگر انواع فرش متمایز شده است. در همین پیوستار می‌توان به روشنی تغییر زاویه دید و تغییر در نوع برجسته‌سازی از جانب گوینده/ نویسنده یا به‌طور کلی تولیدکنندهٔ متن را شاهد بود. یک نکتهٔ دیگر در این مورد، رخ‌دادن فرایند اسم‌سازی است. به این ترتیب که فرایند «با دست بافته شده است» در قالب اسم «دست‌بافت» درآمد و در جایگاه وابسته قرار گرفته است. در دستور نقش‌گرای نظام‌مند فرایند اسم‌سازی به‌عنوان یکی از انواع استعارهٔ دستوری شناخته می‌شود که در بخش‌های بعدی به این بحث پرداخته خواهد شد.

جدول ۳. ساخت اضافه با رابطه جزئیت

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	دستگیره در	دستگیره جزئی از در است	رابطه‌ای	Y: ماهیت X: جزئی از	جزئیت
۲	موی سر	مو جزئی از سر است	رابطه‌ای	Y: ماهیت X: جزئی از	جزئیت
۳	سوراخ بینی	سوراخ جزئی از بینی است	رابطه‌ای	Y: ماهیت X: جزئی از	جزئیت
۴	انگشتان دست	انگشت جزئی از دست است	رابطه‌ای	Y: ماهیت X: جزئی از	جزئیت
۵	پره هواپیما	پره جزئی از هواپیما است	رابطه‌ای	Y: ماهیت X: جزئی از	جزئیت

در این نوع از ساخت اضافه فرایند دخیل همچنان رابطه‌ای است. بنابراین، هسته و وابسته جزء مشارکان بند هستند و آن‌چه اهمیت دارد رابطه میان هسته و وابسته است. هلیدی در تعریف بندهای رابطه‌ای به این نکته اشاره می‌کند که در این بندها فرایند فاقد تکیه است، تا جایی که در بعضی زبان‌ها مثل عربی و روسی در ساختار بندهای رابطه‌ای بی‌نشان فرایند وجود ندارد یا حذف می‌شود. اما در بندهای دیگر فرایندها تکیه می‌پذیرند. زیرا در بند رابطه‌ای آن‌چه اهمیت دارد، دو مشارک و رابطه آن‌ها با یک‌دیگر است. این نکته را می‌توان به‌عنوان یک معیار در تشخیص نوع بند در ساخت‌های اضافه زبان فارسی به کار برد. به این صورت که در بندهای غیررابطه‌ای مثل بند مادی، ذهنی و غیره خود فرایند می‌تواند به عنوان یکی از دو عنصر در ساخت اضافه ظاهر شود، اما در بندهای رابطه‌ای همیشه دو عنصری که رابطه «بودن» میان آن‌ها برقرار است در ساخت اضافه قرار می‌گیرند.

X جزئی از Y است

جدول ۴. ساخت اضافه با رابطه جنسیت

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	مدال طلا	مدالی که از جنس طلا است	رابطه‌ای	X: چیز. Y: جنس X	جنسیت
۲	کفش چرم	کفشی که از جنس چرم است	رابطه‌ای	X: چیز. Y: جنس X	جنسیت
۳	لباس پشمی	لباسی که از جنس پشم است	رابطه‌ای	X: چیز. Y: جنس X	جنسیت
۴	شال نخی	شالی که جنس آن نخ است	رابطه‌ای	X: چیز. Y: جنس X	جنسیت
۵	تخت چوبی	تختی که جنس آن چوب است	رابطه‌ای	X: چیز. Y: جنس X	جنسیت

Y جنس X است/
X از جنس Y است

در مثال‌هایی که در جدول‌های بالا ارائه شد، رابطه معنایی هسته و وابسته در ساخت اضافه و یا مشارکان در بند به ترتیب نوعیت، جزئیت و جنسیت است. هلیدی باتوجه به نوع رابطه مشارکان در بند، این بندها را بندهای اسنادی می‌داند و چند ویژگی برای آنان در نظر می‌گیرد که آنان را از بندهای هویتی متمایز می‌کند:

الف. آن گروه اسمی‌ای که نقش ویژگی را ایفا می‌کند به طبقه‌ای از چیزها اشاره دارد و عموماً نکره است.

ب. این بندها معمولاً در پاسخ به چه؟، چیست؟، چگونه؟، شبیه چه؟ می‌آیند.

پ. این بندها را نمی‌توان معکوس کرد. به عبارت دیگر، نمی‌توان جای مشارکان در بند را جابه‌جا کرد.

هلیدی، همچنین، به این نکته اشاره می‌کند که گروه اسمی که نقش ویژگی را ایفا می‌کند، می‌تواند به یک کیفیت یا یک چیز اشاره کند. همچنین، روند اسنادی‌سازی در این بندها می‌تواند مرحله‌ای یا خنثی باشد. هلیدی (۲۰۱۳: ۲۶۷-۲۶۸) معتقد است این بندهای اسنادی به عضویت در یک طبقه اشاره دارند و ارجاع به این طبقه در بندهای اسنادی به اشکال مختلف صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر می‌توان به یکی از اعضای طبقه یا یک ویژگی از طبقه ارجاع داد.

آن‌چه هلیدی در رابطه با عضویت در یک طبقه در بندهای اسنادی گفته است کاملاً با ساخت‌های اضافه بالا که از یک بند اسنادی به‌دست آمده‌اند مطابقت دارد. در رابطه معنایی نوعیت، وابسته که نقش ویژگی در بند اسنادی را ایفا می‌کند به یک نوع از طبقه اشاره دارد. مثلاً دنده اتومات یک نوع از طبقه ماشین‌هاست و یا ویلایی یک نوع از طبقه خانه‌هاست. در مورد بعدی، یکی از مشارکان در بند، جزئی از یک چیز یا ماهیت است. برای مثال، «دستگیره» همواره جزئی یا بخشی از «در» است و به واسطه رابطه جزئیت در آن طبقه قرار می‌گیرد. در مورد بعدی آن گروه اسمی که نقش ویژگی را ایفا می‌کند به کیفیت حامل که در این مورد جنس آن است ارجاع می‌دهد و از این طریق در آن طبقه قرار می‌گیرد.

Y نوعی از طبقه X است
X جزئی از طبقه Y است
Y ویژگی (جنس) طبقه X است

جدول ۵. ساخت اضافه با رابطه کیفیت

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	لباس تنگ	لباس تنگ است	رابطه‌ای	X: ویژگی Y: ماهیت	کیفیت
۲	غذای خوشمزه	غذا خوشمزه است	رابطه‌ای	X: ویژگی Y: ماهیت	کیفیت
۳	خانه بزرگ	خانه بزرگ است	رابطه‌ای	X: ویژگی Y: ماهیت	کیفیت
۴	سفر پرماجرا	سفر پرماجرا بود	رابطه‌ای	X: ویژگی Y: ماهیت	کیفیت
۵	مراسم باشکوه	مراسم باشکوه بود	رابطه‌ای	X: ویژگی Y: ماهیت	کیفیت

این نوع از ساخت اضافه هم از یک بند اسنادی منشعب شده‌است که نوع فرایند دخیل در آن رابطه‌ای است. دستور سنتی بین این ساخت و دیگر انواع ساخت‌های اضافه تمایز قائل می‌شد، چراکه در موارد دیگر وابسته یک اسم است و اما در این ساخت وابسته صفت است و وظیفه آن بیان ویژگی هسته است. درواقع ساخت اول را متشکل از «مضاف+مضاف‌الیه» و این ساخت را متشکل از «موصوف+صفت» می‌دانند و به تبع آن اولی را ترکیب اضافی و دومی را ترکیب وصفی می‌نامند. نقطه مشترک هر دو وجود کسره بعد از هسته است. در رویکرد هلیدی این ساخت هم همچون دیگر ساخت‌های اضافه از یک بند اسنادی مشتق شده است. همانطور که در جدول بالا آورده شد، وابسته ویژگی یا کیفیت هسته را بیان می‌کند. این نوع بند در پاسخ به چگونه می‌آید و مشارکان در این نوع بند به ترتیب نقش حامل و ویژگی را ایفا می‌کنند. این نوع ساخت می‌تواند وابسته‌های اسمی و صفتی دیگر بگیرد که در این صورت هر دو پس از وابسته صفتی می‌آیند:

۲۲. لباسِ تنگِ زشت

۲۳. لباسِ تنگِ مریم

باتوجه به مطالبی که بیان شد نوع رابطه هسته و وابسته در این ساخت به این صورت است:

Y ویژگی/کیفیت X است

جدول ۶ ساخت اضافه با رابطه موقعیت

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	اتاق زیرشیروانی	اتاق در زیرشیروانی قرار دارد	رابطه‌ای	X: ماهیت. y: مکان x	موقعیت
۲	بازار تهران	بازاری که در تهران قرار دارد	رابطه‌ای	X: ماهیت. y: مکان x	موقعیت
۳	تور تابستان	توری که در تابستان اتفاق می‌افتد	رابطه‌ای	X: ماهیت. y: زمان x	موقعیت
۴	المپیک ژاپن	المپیک در ژاپن برگزار می‌شود	رابطه‌ای	X: ماهیت. y: مکان x	موقعیت
۵	ویلا شمال	ویلائی که در شمال قرار دارد	رابطه‌ای	X: ماهیت. y: مکان x	موقعیت

هلیدی این نوع از بندها را به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از بندهای اسنادی، بند موقعیتی^۱ می‌نامد. در بند موقعیتی رابطه بین مشارکان بند از نوع زمان، مکان، شیوه، سبب، همراهی، نقش و غیره است. بنابراین موقعیت طیف گسترده‌ای از مضامین را دربرمی‌گیرد. در این بندها ویژگی معمولاً در قالب گروه حرف اضافه‌ای و گروه قیدی در بند تظاهر می‌یابد. در این حالت موقعیت یا ویژگی به صورت مشارکان در بند تجلی یافته‌است. هلیدی معتقد است در این نوع از بندهای موقعیتی مشارکان که زمان، مکان و

¹circumstantial clauses

غیره هستند، دو نقش شناخته‌شده^۱ و شناسنده^۲ را در بند ایفا می‌کنند. همچنین ممکن است در بندهای موقعیتی، موقعیت یا ویژگی نه در قالب مشارکان بلکه در قالب فعل یا فرایند ظاهر شود. در این حالت مفهوم زمان، مکان، شیوه و غیره به‌واسطه فرایند بیان می‌شود نه مشارکان. هلیدی فرایندهایی همچون last, take, date, extend(from...to), depend on و موارد دیگر را به‌عنوان فرایندهایی که نماینده موقعیت در بند هستند معرفی می‌کند (۲۰۱۴: ۲۹۰-۲۹۴). در زبان فارسی فرایندهای قرار داشتن، اتفاق افتادن، برگزارشدن و غیره نشان‌دهنده موقعیت هستند. در مثال‌های جدول بالا موقعیت عموماً در قالب مشارکان بند و از نظر ساختاری به‌صورت گروه حرف‌اضافه‌ای و گروه قیدی آمده‌است. پس در موارد بالا ساخت اضافه صورت تنزل‌یافته یک بند اسنادی موقعیتی است که رابطه هسته و وابسته در این ساخت اضافه از نوع موقعیتی (مفهوم کلی) است. این نوع ساخت اضافه می‌تواند هم وابسته اسمی و هم وابسته صفتی بپذیرد و در این حالت وابسته صفتی بر وابسته اسمی مقدم می‌شود:

۲۴. اتاق زیرشیروانی کوچک خانه ما

۲۵. المپیک ژاپن امسال

باتوجه به مطالبی که بیان شد، نوع رابطه هسته و وابسته در این ساخت اضافه را می‌توان به این

صورت تعریف کرد:

Y موقعیت X است

جدول ۷. ساخت اضافه با رابطه هویت

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	رود نیل	نام رود نیل است	رابطه‌ای	X: ماهیت. Y: نام X	هویتی
۲	برج خلیفه	نام برج خلیفه است	رابطه‌ای	X: ماهیت. Y: نام X	هویتی
۳	میدان آزادی	نام میدان آزادی است	رابطه‌ای	X: ماهیت. Y: نام X	هویتی
۴	کلیسای وانگ	نام کلیسا وانگ است	رابطه‌ای	X: ماهیت. Y: نام X	هویتی
۵	خانم رحیمی	نام خانم رحیمی است	رابطه‌ای	X: ماهیت. Y: نام X	هویتی

در این نوع از ساخت اضافه هسته یک ماهیت و وابسته نام آن است. طبق دسته‌بندی هلیدی از بندهای رابطه‌ای، این نوع از ساخت اضافه از یک بند هویتی^۳ منشعب شده‌است. ویژگی بارز بند هویتی از نظر هلیدی این است که می‌توان جای مشارکان را با هم عوض کرد بی‌آن که جمله غیردستوری گردد، در حالی که در دیگر انواع بندهای رابطه‌ای این امکان وجود ندارد. به مثال‌های زیر توجه کنید:

۲۶. نام کلیسا وانگ است   وانگ نام کلیسا است

۲۷. مراسم باشکوه است   *باشکوه مراسم است

^۱identified

^۲identifier

^۳identifying

مورد اول بند رابطه‌ای هویتی است و با جابه‌جایی مشارکان، بند همچنان معنامند و دستوری است، اما مورد دوم که به ویژگی مسندالیه اشاره می‌شود و یک بند هویتی نیست، با جابه‌جایی مشارکان بند غیرستوری می‌شود. بنابراین، این نوع از ساخت اضافه از یک بند رابطه‌ای هویتی حاصل شده و نوع رابطه هسته و وابسته در این ساخت به این صورت است:

Y نام X است

جدول ۸. ساخت اضافه با رابطه هدف

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	لوازم آرایش	لوازمی که برای آرایش است	رابطه‌ای	X: ماهیت Y: هدف	هدف/کاربرد
۲	زمین زراع	زمینی که برای زراعت است	رابطه‌ای	X: ماهیت Y: هدف	هدف/کاربرد
۳	مبل راحتی	مبلی که برای راحتی است	رابطه‌ای	X: ماهیت Y: هدف	هدف/کاربرد
۴	ملک تجاری	ملکی که برای تجارت است	رابطه‌ای	X: ماهیت Y: هدف	هدف/کاربرد
۵	آب آشامیدنی	آبی که برای آشامیدن است	رابطه‌ای	X: ماهیت Y: هدف	هدف/کاربرد

در این نوع از ساخت اضافه، وابسته هدف هسته را بیان می‌کند، به این ترتیب که هسته برای این کار طراحی یا ساخته شده‌است. این وابسته عموماً در قالب گروه حرف اضافه‌ای به‌عنوان یکی از مشارکان بند ظاهر می‌شود. این مشارک پس از تنزل مرتبه در ساخت اضافه به‌صورت اسم «اسب مسابقه» یا صفت «گل تزئینی» در جایگاه وابسته قرار می‌گیرد. رابطه معنایی هسته و وابسته در این ساخت را می‌توان به این صورت تعریف کرد:

X برای Y است

جدول ۹. ساخت اضافه با رابطه فرایندی

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	شکست تیم ملی	تیم ملی شکست خورد	حسی	X: فرایند Y: حس‌کننده X	فرایندی
۲	پخش زنده	بازی به صورت زنده پخش می‌شود	مادی	X: فرایند Y: وضعیت X	فرایندی
۳	تکرار حوادث	حوادث تکرار می‌شوند	مادی	X: فرایند Y: مورد X واقع شده	فرایندی
۴	کلام خدا	خدا حرف می‌زند	بیانی	X: فرایند Y: بیان‌کننده X	فرایندی

۵	داوری مقاله	مقاله داوری می‌شود	رفتاری	X: فرایند Y: تحت X واقع شده	فرایندی

X فرایندی است که بر روی Y انجام می‌شود

این نوع از ساخت اضافه چند تفاوت بارز با دیگر انواع پیش گفته دارد:

الف. در انواع پیشین هم هسته و هم وابسته از مشارکان جمله محسوب می‌شوند، اما در این ساخت هسته همان فرایند یا فعل است که از طریق فرایند اسم‌سازی به اسم تبدیل می‌شود و در جایگاه هسته قرار می‌گیرد.

ب. در ساخت‌های اضافه پیشین نوع فرایند دخیل در حالت بی‌نشان فرایند رابطه‌ای است، اما در این نوع از ساخت اضافه همه فرایندها می‌توانند با تنزل مرتبه و با تبدیل به اسم یک ساخت اضافه بسازند.

پ. نوع رابطه معنایی بین هسته و وابسته در این ساخت با انواع پیشین متفاوت است، به این معنا که در ساخت‌های اضافه پیشین همواره بین هسته و وابسته یک رابطه معنایی (مالکیت، جنسیت، کیفیت، هدف و غیره) برقرار است، اما در این مورد اگرچه یک ارتباط معنایی کلی وجود دارد، نمی‌توان همه را در یک گروه قرار داد. در این ساخت اضافه از آن‌جا که فرایند به واسطه اسم‌سازی در جایگاه هسته قرار می‌گیرد، هسته، درواقع، عملی است که بر روی وابسته انجام می‌شود و این عمل می‌تواند طیف گسترده‌ای از فعالیت‌ها را دربرگیرد.

ت) در این نوع از ساخت اضافه بیش از دیگر انواع پیش‌انگاری نقش دارد، زیرا گوینده به واسطه فرایند اسم‌سازی آن‌چه را که پیش‌تر رخ داده و مخاطب از آن آگاه است را در جایگاه هسته قرار می‌دهد.

۱.۵ فرایند اسم‌سازی

همانطور که اشاره شد، در این ساخت اضافه با فرایند اسم‌سازی مواجه هستیم. در دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی، استعاره دستوری یک ابزار تولید معنی در سطح فرانش تجربی است که با برگردان سطح معناشناسی به سطح دستوری زبان، فرایند در قالب فعل را به صورت چیز در قالب اسم بیان می‌کند. در رویکرد نقش‌گرا، اسم‌سازی رایج‌ترین نوع استعاره دستوری محسوب می‌شود که باعث فشردگی و تراکم اطلاعات می‌شود و با کوچک کردن جمله به اسم یا عبارت اسمی محتوای معنایی عبارت‌های زبانی را غنا می‌بخشد. در این فرایند برای بیان آن‌چه انجام شده (فعل/فرایند) یا برای اشاره به یک ویژگی (صفت) به جای کاربرد فعل یا صفت از اسم یا گروه اسمی استفاده می‌شود (رضاپور، ۱۳۹۵: ۶۳-۶۴).

به عقیده وندایک (۲۰۰۶)، اسم‌سازی نوعی غنی‌سازی متن است که در آن محتوا در قالبی کوچک‌تر عرضه می‌شود. اسم‌سازی تراکم اطلاعات را افزایش می‌دهد و محتوای عبارات را با کوچک کردن

ساختار فیزیکی آن‌ها غنی می‌سازد. زمانی که یک بند با یک اسم جایگزین شود، بخشی از اطلاعات از دست می‌رود. نویسنده/گوینده می‌داند چه منظوری را دنبال می‌کند اما مخاطب ممکن است نداند. یکی از اهداف اسم‌سازی، حذف و به حاشیه راندن بخش‌هایی از متن است، اما گاه هدف از اسم‌سازی برجسته کردن بخش‌هایی دیگر از متن است. سوشینسکین^۱ (۲۰۰۸: ۱۲۹) درباره نقش استعاره دستوری در گفتمان به این نکته اشاره می‌کند که نویسنده به کمک استعاره دستوری تاثیر موردنظر خود را بر مخاطب می‌گذارد. به عبارت دیگر نویسنده از طریق استعاره دستوری تصویری از واقعیت را در ذهن مخاطب ایجاد می‌کند. (به نقل از مالمیر و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۹)

جدول ۱۰. ساخت اضافه با رابطه شباهت

ردیف	مثال	بند	فرایند	نقش	رابطه معنایی
۱	سیل اشک	اشک مثل سیل جاری می‌شود	مادی	X: مشبه‌به Y: مشبه	شباهت
۲	سرای دل	دل مثل سرای است	مادی	X: مشبه‌به Y: مشبه	شباهت
۳	آتش عشق	عشق مثل آتش سوزان است	مادی	X: مشبه‌به Y: مشبه	شباهت
۴	دست روزگار	روزگار مثل انسان دست دارد	مادی	X: وجه‌شبه Y: مشبه	شباهت
۵	دریای عشق	عشق مثل دریا گسترده است	مادی	X: مشبه‌به Y: مشبه	شباهت
۶	خنده گل	گل مثل انسان می‌خندد	مادی	X: وجه‌شبه Y: مشبه	شباهت
۷	پرواز فکر	فکر مثل پرنده پرواز می‌کند	مادی	X: وجه‌شبه Y: مشبه	شباهت
۸	گوهر وجود	وجود انسان مثل گوهر است	مادی	X: مشبه‌به Y: مشبه	شباهت
۹	دست صبح	صبح مثل انسان دست دارد	مادی	X: وجه‌شبه Y: مشبه	شباهت
۱۰	دل ابر	ابر مثل انسان دل دارد	مادی	X: وجه‌شبه Y: مشبه	شباهت

باتوجه به مطالبی که در رابطه با استعاره دستوری از نظر هلیدی بیان شد، به‌نظر می‌رسد این نوع از ساخت اضافه بیش از دیگر انواع به استعاره دستوری نزدیک باشند، اما برای روشن‌تر شدن موضوع ابتدا اشاره مختصری به تعریفی که هلیدی از استعاره دستوری آورده می‌شود.

¹Susinskiene

۲.۵ استعاره دستوری از نظر هلیدی

پیش از شروع این بحث باید به این نکته اشاره کرد که استعاره همواره در رویکردهای زبان‌شناختی مورد توجه صاحب‌نظران بوده است و در رویکردهای مختلف تعاریف مختلف و بعضاً مشابهی از این پدیده ارائه شده است. دلیل توجه به این پدیده در تمام رویکردها این است که استعاره تنها مختص زبان ادبی نیست بلکه جزئی جدایی‌ناپذیر از زبان است که در زبان روزمره هم رخ می‌دهد. یکی از معروف‌ترین دیدگاه‌ها درباره استعاره مربوط به لیکاف و جانسون (۲۰۰۸) در رویکرد شناختی است که به واسطه طولانی‌شدن بحث و عدم ارتباط به رویکرد فعلی به آن پرداخته نمی‌شود.

استعاره دستوری محصول تنش واژگان دستور و معنی‌شناسی گفتمان است (دوریم، ۲۰۱۵: ۲). هلیدی معتقد است هر ساخت دستوری دارای دو صورت متجانس و نامتجانس است و استعاره دستوری صورت نامتجانس ساخت دستوری محسوب می‌شود. پس براساس اصل تصویرگونی می‌توان گفت هر کدام از دو صورت متجانس و نامتجانس معنای متفاوتی را بازنمایی می‌کنند. هلیدی دو نوع استعاره دستوری معرفی می‌کند: الف) استعاره‌های وجه و وجهیت (بینافردی) ب) استعاره‌های گذرایی (اندیشگانی). اسم‌سازی که پیش‌تر درباره آن صحبت شد یکی از منابع قوی برای تولید استعاره دستوری اندیشگانی است. هلیدی معتقد است استعاره اندیشگانی درواقع همپوشانی بین معنا و دستور است. در استعاره وجهیت یا بینافردی، یک وجه «احتمال آن وجود دارد» به صورت قید درمی‌آید: «احتمالاً». می‌توان گفت از نظر هلیدی برای هر معنا یک بازنمایی ساختاری متجانس و چند بازنمایی ساختاری نامتجانس وجود دارد. این صورت نامتجانس درواقع محصول گزینش واژگان غیر از صورت بی‌نشان یا عادی آن است. آن صورت‌های نامتجانس از نظر هلیدی استعاره دستوری هستند. برای روشن‌تر شدن موضوع به مثال زیر توجه کنید:

28. The cast acted brilliantly so the audience applauded for a long time

1 2 3 4 5 6

The cast's brilliant acting drew lengthy applause from the audience

هلیدی تغییراتی که در جمله دوم رخ داده است را به این صورت بیان می‌کند:

- فرایندهای acted و applauded به اسم‌های acting و applause تبدیل شده‌اند.
- مشارک the cast به ساخت اضافی تبدیل می‌شود.
- مشارک the audience که نقش فاعل در جمله اول را دارد در جمله دوم در قالب گروه حرف اضافه‌ای در پایان جمله ظاهر می‌شود.
- قیده‌ها یا افزوده‌های brilliantly و for a long time به‌عنوان صفت در درون گروه اسمی قرار می‌گیرند.
- رابطه بین دو فرایند در جمله اول که نشان می‌دهد تشویق حضار نتیجه بازی عالی بازیگران است، به کمک فعل drew نمایش داده می‌شود (۱۹۹۳: ۸۰).

تمام این تغییرات که با شماره‌گذاری نشان داده شده‌است، از نظر هلیدی مواردی از استعارهٔ دستوری هستند. نکتهٔ جالب برای نگارنده تبدیل بند آغازی در جملهٔ اول «The cast acted brilliantly» به ساخت اضافه در جملهٔ دوم است. بنابراین، آنچه تاکنون دربارهٔ ساخت اضافه گفته شد، از نظر هلیدی مصداق استعارهٔ دستوری است.

حال این پرسش مطرح می‌شود که آیا اضافه‌های تشبیهی و استعاری در جدول بالا را می‌توان استعارهٔ دستوری در نظر گرفت؟ آنچه مسلم است، یک تفاوت بارز میان این ساخت اضافه با دیگر ساخت‌های مطرح‌شده در بخش‌های قبل وجود دارد و آن تفاوت معنایی است. درواقع تمام این ساخت‌ها از نظر ساختاری یکسان هستند؛ یعنی از ترکیب «هسته + کسره + وابسته» تشکیل شده‌اند. یک نقطهٔ مشترک دیگر میان این ساخت اضافه با دیگر ساخت‌ها در این است که اضافهٔ تشبیهی و استعاری را هم می‌توان مانند دیگر ساخت‌های اضافه صورت تنزل‌مرتبۀ یافتهٔ یک بند دانست. اما تفاوت اصلی در بخش معنایی است، به این معنا که در دیگر ساخت‌های اضافه، هم هسته و هم وابسته در معنای حقیقی خود به کار رفته‌اند، اما در اضافهٔ تشبیهی و استعاری یکی از دو سازه در معنایی غیر از معنای عادی خود به کار رفته‌اند. برای مثال وقتی گفته می‌شود «لوازم آرایش»، «میدان آزادی»، «مراسم باشکوه» و غیره، هسته و وابسته در همان معنای حقیقی خود به کار رفته‌اند. اما در «سیل اشک» یا «دست غم» سیل و غم از طریق یک واسطه، مفهوم شباهت را به ذهن مخاطب متبادر می‌کنند. این واسطه در «سیل اشک» دو ویژگی جاری شدن و زیاد بودن است که هم در سیل و هم در اشک (قصد شاعر نشان دادن اشک بسیار زیاد است) وجود دارد. در «دست غم» این مفهوم به واسطهٔ جان‌بخشی به ذهن مخاطب منتقل می‌شود. یعنی غم همچون انسانی است که دست دارد. ذکر یک نکته در این بخش ضروری به نظر می‌رسد و آن یک تفاوت آشکار بین اضافهٔ تشبیهی و اضافهٔ استعاری است. اگرچه در هر دو ساخت رابطهٔ معنایی شباهت دیده می‌شود، در اضافهٔ استعاری برخلاف اضافهٔ تشبیهی، یکی از دو ماهیتی که به یک‌دیگر شباهت دارند در ساخت حضور ندارد. در دستور سنتی، اضافهٔ استعاری نوعی اضافه دانسته شده که در آن مشبه همراه با یکی از لوازم مشبه‌به محذوف می‌آید. بنا بر این تعریف، در «دست غم» مشبه، «غم»، مشبه‌به محذوف «انسان» و «دست» که در جایگاه هستهٔ ساخت اضافه قرار گرفته، یکی از لوازم مشبه‌به است. بنابراین، نمی‌توان مدعی شد که در اضافهٔ استعاری، همچون اضافهٔ تشبیهی بین دو سازه‌ای که در جایگاه هسته و وابسته قرار می‌گیرند، رابطهٔ شباهت مستقیم وجود دارد. مسئلهٔ دیگر آنکه، در اضافهٔ استعاری، مشبه‌به محذوف همواره انسان نیست. برای مثال در «سقف فلک» فلک خانه‌ای دانسته شده که سقف دارد. پس مشبه به محذوف «خانه» است و جان‌بخشی دیده نمی‌شود. همچنین در اضافهٔ استعاری، بین هسته و مشبه‌به محذوف می‌تواند رابطهٔ جزئیت، عضویت و غیره وجود داشته باشد که تعیین انواع روابط معنایی در این ساخت مشخص نیازمند

یک پژوهش مستقل با داده‌های مستقل است و در این مقال نمی‌گنجد. رومرو و سربا^۱ (۱۹۹۸) با معرفی استعارهٔ دستوری از نگاه هلیدی معتقدند در مواردی که در سنت ادبی با عنوان استعاره شناخته می‌شود، علاوه بر تغییر ساختاری که مدنظر هلیدی در استعارهٔ دستوری است یک انتقال مفهومی هم رخ می‌دهد.

یک نکتهٔ مهم دیگر در استعاره، بحث ارتباط معنایی میان هسته و وابسته است که همانطور که پیش‌تر اشاره شد، این ارتباط معنایی همان شباهت یا مشترک بودن در یک یا چند ویژگی است. این ارتباط در رویکرد شناختی با عنوان نگاشت^۲ معرفی می‌شود. نگاشت بین یک حوزهٔ مادی و یک حوزهٔ انتزاعی. سوال دیگری که ممکن است مطرح شود این است که آیا هسته و وابسته در دیگر انواع ساخت اضافه هیچ رابطهٔ معنایی با یکدیگر ندارد؟ در بخش‌های قبل نشان داده شد که بین هسته و وابسته در ساخت‌های اضافهٔ بالا انواع روابط جزئیت، نوعیت، هدف، موقعیت، کیفیت (ویژگی)، هویت و غیره دیده می‌شود. پس نمی‌توان دیگر ساخت‌های اضافه را فاقد ارتباط معنایی دانست. باتوجه به مطالبی که بیان شد می‌توان گفت ساخت اضافه در زبان فارسی که صورت تنزل‌یافتهٔ بند دانسته شد، با نظر بر دیدگاه هلیدی یک استعارهٔ دستوری است و این استعارهٔ دستوری علاوه بر تغییر ساختاری واجد ارتباط معنایی بین هسته و وابسته نیز هست که در بخش‌های قبل دربارهٔ این ارتباط معنایی صحبت شد. درنهایت، ارتباط معنایی بین هسته و وابسته در اضافهٔ تشبیهی را می‌توان به این صورت بیان کرد:

Y در یک یا چند ویژگی با X مشترک است

۶ نتیجه‌گیری

ساخت اضافه به‌عنوان یکی از ساخت‌های پرکاربرد در زبان فارسی، چه در دستور سنتی و چه در رویکردهای مختلف زبانشناسی همواره مورد توجه صاحب‌نظران بوده‌است. در نگاه سنتی، در ساخت اضافه غالباً هسته و وابسته و روابط معنایی آن‌ها توصیف شده‌اند. در رویکردهای نوین عموماً نوع نگاه به کسرهٔ اضافه نگاه ساختاری است و باتوجه به نظریات مختلف در دستورهای صورت‌نگرا به تحلیل آن پرداخته شده‌است. در مقالهٔ حاضر تلاش شد ساخت اضافه از منظر دستور نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی مورد بررسی قرار گیرد.

در این پژوهش، نگارنده انواع ساخت اضافه در زبان فارسی را در چند گروه طبقه‌بندی و با ارائهٔ مثال، نوع ارتباط معنایی بین هسته و وابسته و به تعبیر دیگر X و Y را مشخص نمود. لازم به ذکر است در این طبقه‌بندی تنها ساخت‌های اضافهٔ بی‌نشان در زبان فارسی، یعنی ساخت‌های دارای یک وابسته لحاظ گردید.

¹Romero & Soria

²mapping

جدول ۱۱. خلاصه انواع روابط معنایی در ساخت اضافی

رابطه معنایی	مثال
X مالک Y است	خانه مادر بزرگ
X به Y اختصاص دارد	مزرعه حیوانات
Y یک نوع از X است	ماشین شاسی بلند
X جزئی از Y است	انگشتان دست
X برای Y است	آب آشامیدنی
Y جنس X است	کفش چرم
Y ویژگی X است	سفر پرماجر
Y مکان X است	بازار تهران
Y زمان X است	مراسم شب یلدا
Y حالت X است	پخش زنده
Y نام X است	موزه لوور
X فرایندی است که بر روی Y انجام می‌شود	پرداخت قسط
Y شبیه X است	سیل اشک

همچنین، نگارنده با استناد به دیدگاه هلیدی نشان داد که تنزل مرتبه بند به گروه اسمی، صفتی و قیدی در زبان فارسی هم رخ می‌دهد و این تنزل مرتبه در زبان فارسی عموماً در قالب ساخت اضافی و وصفی تجلی می‌یابد و آن‌چه عمل وابستگی را در ساخت اضافه نمایش می‌دهد کسره اضافه است. همچنین، آن‌چه از ساختار بند به ساختار گروه تنزل مرتبه می‌یابد می‌تواند جزو موضوعات فعل و غیرقابل حذف و یا جزو اطلاعات اضافی و قابل حذف باشد که در این صورت در قالب گروه قیدی ظاهر می‌شود. بررسی داده‌ها نشان داد که اکثر ساخت‌های اضافه در زبان فارسی صورت تنزل یافته یک بند رابطه‌ای هستند. به تعبیر هلیدی، وظیفه بندهای رابطه‌ای توصیف کردن و شناسایی کردن است. فعل جمله اسنادی است و دو مشارک ذاتی دارد که رابطه «بودن» میان آن‌ها برقرار است. درواقع آن‌چه در بندهای رابطه‌ای اهمیت دارد خود مشارکان هستند نه فرایند دخیل (فعل اسنادی). به همین دلیل در جریان تنزل مرتبه بندهای رابطه‌ای به گروه، مشارکان در جایگاه هسته و وابسته قرار می‌گیرند و فعل اسنادی حذف می‌گردد، اما تمام ساخت‌های اضافه را نمی‌توان در دسته بندهای رابطه‌ای قرار داد. در برخی ساخت‌ها هسته، درواقع، همان فرایند در بند است که طی فرایند اسم‌سازی در جایگاه هسته قرار گرفته است. وابسته یکی از موضوعات فعل یا یکی از مشارکان بند است و هسته اسمی به عملی که بر روی وابسته صورت گرفته اشاره دارد. این عمل، درواقع، طیف گسترده‌ای از فعالیت‌ها را دربرمی‌گیرد و نوع بند بسته به نوع فرایند می‌تواند مادی، رفتاری، بیانی و غیره باشد. نگارنده این نوع از ساخت اضافه را به کمک مفهوم استعاره دستوری در دستور نقش‌گرای نظام‌مند تحلیل کرد.

منابع فارسی

- انوری، حسن، گیوی، احمد (۱۳۹۰). *دستور زبان فارسی*. جلد ۱، چاپ اول، ویرایش چهارم، تهران: انتشارات فاطمی.
- دبیرمقدم، محمد (۱۳۹۲). *رده‌شناسی زبان‌های ایرانی*. تهران: انتشارات سمت.
- دبیرمقدم، محمد (۱۳۹۸). *زبان‌شناسی نظری: پیدایش و تکوین دستور زایشی*. ویراست سوم، چاپ دهم، تهران: سمت.
- رضاپور، ابراهیم، احمدی، شیوا (۱۳۹۵). «کارکردهای استعاره دستوری اسم‌سازی در گفتمان سیاسی فارسی و انگلیسی: رویکرد ون‌دایک». *علم زبان*، ۴(۶)، ۵۹-۸۲.
- رضویان، حسین، بهرامی، سحر، کاوسی، صدیقه (۱۳۹۷). «ساخت اضافه ملکی در زبان فارسی: تحلیلی از منظر دستور ساخت». *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ۱۸، ۸۳-۹۸.
- طباطبائی، علاءالدین (۱۳۹۲). «اضافه اسمی و اضافه وصفی (اتحادیه اروپا یا اتحادیه اروپایی؟)». *نامه فرهنگستان*، ۵۰، ۱۵۷-۱۶۸.
- کاوسی تاجکوه، صدیقه، رضویان، سیدحسین (۱۳۹۷). «پیوندهای وراثتی در ساخت‌های اضافه در زبان فارسی براساس دستور ساخت». *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*، ۱۶، ۱۴۳-۱۶۱.
- لازار، ژیلبر (۱۳۸۴)، *دستور زبان فارسی معاصر*، ترجمه مهستی بحرینی، تهران: هرمس.
- مالمیر، علی، یعقوبی، روح‌الله، عامری، حیات، دبیرمقدم، آقاگل‌زاده (۱۴۰۲). «استعاره دستوری اسم‌سازی و بازنمایی ایدئولوژیک در گفتمان سیاسی برجام: رویکرد دستور نقش‌گرای نظام‌مند». *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ۲، ۲۱-۴۴.
- محمودزاده، محمد، اسفندیاری، نسیم (۱۳۹۱). «بررسی مقایسه‌ای ساخت اضافه در زبان فارسی براساس الگوهای شناختی و غیرشناختی»، *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*، ۴، ۵۹-۹۲.
- مصطفوی، پونه (۱۳۹۱). «بررسی ساخت مالکیت محمولی در فارسی معاصر»، *دستور*، ۸، ۱۰۲-۱۶۸.
- معظمی، آرزو، درزی، علی (۱۳۸۵). «ساخت حوزه اضافه در گروه اسمی زبان فارسی»، *مجموعه مقالات دومین کارگاه پژوهشی زبان فارسی و رایانه*، دانشگاه تهران، ۱-۱۵.
- همایونفر، مژگان (۱۴۰۰). «کسره اضافه: هسته‌نمای اسم در فارسی»، *علم زبان*، ۸(۱۴)، ۵۳-۸۷.

Reference

- Aikhenvald, A. Y. (2012). *Possession and ownership: A cross-linguistic perspective*. In A.Y. Aikhenvald, & R. M. W. Dixon (Eds). Oxford: Oxford University Press.
- Anvary, H., & Givi, A. (2011). *Persian language grammar*. Vol.1, 4th ed, Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Barker, C. (1995). *Possessive descriptions*. Stanford: CSLI Publications.
- Dabirmoghdam, M. (2013). *Typology of Iranian Languages*, Tehran: Samt Publication. [In Persian]

- Dabirmoghdam, M. (2019). *Theoretical Linguistics: Emergence and Development of Generative Grammar*, 3rd ed, Tehran: Samt. [In Persian]
- Egins, S. (2007). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. Reprinted: New York.
- Halliday, M. A. k. and J. R. Martin. (1993). Some Grammatical Problems in Scientific English in Writing Science. *Literacy and Discourse Power*, 69-85.
- Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. (2013). *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. Routledge.
- Heine, B. (1997). *Possession: Cognitive Sources, Forces and Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Homayunfar, M. (2021) Ezafe Morpheme -e: Head-marker in Persian Noun Phrases, *Language Science*, 8(14), 53-87. [In Persian]
- Kahnemuyipour, A. (2016). The Ezafe Construction: Persian and Beyond1. In Conference on *Central Asian Languages and Linguistics*.
- Kavosi, T., & Razavian, H. (2018) Inheritance Links in Persian Ezafe Constructions: A Construction Grammar Study. *Comparative Linguistic Research*, 16, 143-161. [In Persian]
- Larson, R. K., & Yamakido, H. (2006). Zazaki "Double Ezafe" as Double Case-Marking. In *annual meeting of the Linguistic Society of America*, Albuquerque, NM.
- Lazard, G. (2005) *A Grammar of Contemporary Persian*. Translated by Mahsti Bahreyni, Tehran: Hermes. [In Persian]
- Lotfi, A. R. (2014). "Persian Ezafe as a 'Figure Marker: A Unified Analysis". *California Linguistic Notes*, 39(1), 55-72.
- Mahmudzade, M., & Esfandiari, N. (2012) A Cognitive and Non-cognitive Study of the Ezafe Construction in Persian. *Comparative Linguistic Research*, 4, 59-92. [In Persian]
- Malmir, A., Yaqubi, R., Ameri, H., & Aghagolzade, F. (2023) "The Grammatical Metaphor of Nominalization and it's Ideological Representation in Political Discourse of JCPOA." *Journal of researches in Linguistics*, 2, 21-44. [In Persian]
- Mostafavi, P. (2012) Study the Predicative Possession Construction in Contemporary Persian. *Grammar*, 8, 102-168. [In Persian]
- Moazemi, A., & Darzi, A. (2006) *Ezafe Construction in Persian Noun Phrase*. Tehran: Samt Publication, 1-15. [In Persian]
- Razavian, H., Bahrami, S., & Kavosi, S. (2018) "Study the Ezafe Construction in Persian based on Construction Grammar." *Linguistic Studies*, 18, 83-98. [In Persian]

- Rezapoor, E., & Ahmadi, Sh. (2016) Critical Analysis of Grammatical Metaphor of Nominalization in English and Persian Political Discourses; Van Dijk Approach, *Language Science*, 4(6), 59-82. [In Persian]
- Romero, E., & Soria, B. (1998). Stylistic Analysis and Novel Metaphor. *Pragmalinguistica* 5/6: 89- 373.
- Tabatabayi, A. (2013) Nominal or Adjectival Ezafe (Europe Union or European union), *Nameye Farhangestan*, 50, 157-168. [In Persian]
- Windfuhr, G. (1979). *Persian Grammar: History and State of its Study*, Vol. 12, Walter de Gruyter.